

A jelenkori egyetemes történelem alapjai II.: Társadalom- és gazdaságtörténet

Előadás

Szegedi Tudományegyetem, Jelenkortörténeti Tanszék

Tomka Béla, egyetemi tanár

A jelenkori egyetemes történelem alapjai I–II. előadások célja, hogy a hallgatók megismerjék az 1918 utáni egyetemes történelem legfontosabb tényeit, folyamatait és összefüggéseit, s ezáltal képesek legyenek más kurzusokon mélyebb tudás megszerzésére. Az előadások problémaorientált bevezetést nyújtanak a 20–21. századi egyetemes történelembe, vagyis az események kronologikus szempontú tárgyalása mellett átfogóbb jellegű kérdések megvitatására is sor kerül, amelyre alkalmat ad a nemzetközi történetírás témához kapcsolódó, szerteágazó vitáinak bemutatása. A politikai fejlemények mellett hangsúlyt kapnak a világban – s ezen belül különösen Európában – a 20–21. században lezajlott társadalmi és gazdasági változások is. A két kurzusból külön-külön vizsgáznak a hallgatók.

Az előadások témái

1. Bevezetés. A társadalom- és a gazdaságtörténet tanulmányozása
2. Népeség a jelenkori Európában
3. A család átalakulása a 20–21. században
4. A társadalomszerkezet változásai a 20–21. században
5. A jóléti állam kezdetei és fejlődése
6. Gazdasági átalakulások a 20. században és azon túl.
7. A globalizáció folyamata
8. A környezet és az ember viszonyának történeti változásai
9. Kultúra a 20-21. században
10. Politika és társadalom. Demokrácia, diktatúra, hibrid rendszerek
11. Ellenségképek és politikai erőszak a jelenkori történelemben
12. Az európai integráció folyamata, főbb intézményei és mozgatói

Követelmények

A követelmények két fő területet fognak át. (1) Egyrészt az órán elhangzottak teljes körű ismerete szükséges. (2) Másrészt – természetesen – ismerni kell a kötelező irodalmat és a Coospace-re feltöltött diásorokat is. A Melléklet tartalmazza a legfontosabb témaköröket és az azokhoz kapcsolódó szakirodalmat. Az írásbeli vizsgán eseményekre, fogalmakra, nevekre, valamint folyamatokra és tágabb összefüggésekre vonatkozó kérdések egyaránt szerepelnek. A tanulás támogatásának céljával készült a feltétlenül ismerendő nevek és fogalmak jegyzéke, amely szintén megtalálható a Coospace-en. Utóbbi mindazonáltal

nem teljes körű, mivel a kötelező irodalom a felsoroltakon kívül is számos fontos fogalmat és nevet tartalmaz.

Az előadás írásbeli vizsgája egy esszét is tartalmazó feladatlap kitöltéséből áll. A vizsga követelményeiről az oktató a félév során részletes tájékoztatást nyújt.

Kötelező irodalom

Tomka Béla: Miért tanulmányozzuk a történelmet? Bevallott és rejtett célok. *Történelemtanítás*, (LIII.) Új folyam IX. – 2018. 1–2. szám. 1–11. (Letölthető: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2018/08/tomka-bela-miert-tanulmanyozzuk-a-tortenelmet-09-01-02/>)

Kornai János: A szocialista rendszer. Budapest: HVG Kiadói Rt., 1993. 65–93.

Tomka Béla: Európa társadalomtörténete a 20. században. (2. kiadás.) Budapest: Osiris, 2020.

Tomka Béla: Globalizáció: megjelenési formák, szakaszok és determinánsok. *Magyar Tudomány*, 184. évf. (2023) 10. sz. 1223–1234.

Melléklet

A vizsga fontosabb témakörei és azok szakirodalma

1. A társadalom- és a gazdaságtörténet mint diszciplínák sajátosságai

Tomka ea.; Tomka Béla: Miért tanulmányozzuk a történelmet? Bevallott és rejtett célok. *Történelemtanítás*, (LIII.) Új folyam IX. – 2018. 1–2. szám. 1–11. Letölthető: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2018/08/tomka-bela-miert-tanulmanyozzuk-a-tortenelmet-09-01-02/> (ajánlott: Tomka: Európa társadalomtörténete, 21–34.)

2. A demográfiai átmenet modellje és kritikája

Tomka ea.; Tomka: Európa társadalomtörténete, 35–36., 40–43.

3. A termékenység és a halandóság fő trendjei Európában a 20–21. században, s a változások okai

Tomka ea. (ajánlott: Tomka: Európa társadalomtörténete, 43–63., 75–79.)

4. Vándorlási folyamatok a 20. századi Európában

Tomka: Európa társadalomtörténete, 63–75., 77–88.

5. Házassági szokások, a háztartás- és családszerkezet változásai Európában a 20–21. században

Tomka: Európa társadalomtörténete, 81–103.

6. A házastársak közötti viszony és a gyermekek helyzetének alakulása Európában a 20–21. század során

Tomka: Európa társadalomtörténete, 103–117.

7. Válások és a családformák pluralizálódása Európában a 20. század második felében. A családok az ezredfordulón

Tomka: Európa társadalomtörténete, 117–129.

8. A jövedelemeloszlás hosszú távú trendjei Európában és ezek okai (19–21. század)

Tomka: Európa társadalomtörténete, 131–144.

9. A társadalomszerkezet és a társadalmi mobilitás változásának fő vonalai Európában a 20–21. században

Tomka: Európa társadalomtörténete, 144–181.; Tomka ea.

10. A társadalmi rétegződés tendenciái Európában a 20. század végén és a 21. század elején

Tomka: Európa társadalomtörténete, 181–188.; Tomka ea.

11. A modern szociálpolitika kezdetei Európában és a jóléti államok expanziója a 20. század során

Tomka ea. (ajánlott: Tomka: Európa társadalomtörténete, 189–208.)

12. Az európai szociális rendszerek fő típusai a 20. század második felében és a jóléti fejlődés meghatározói

Tomka ea. (ajánlott: Tomka: Európa társadalomtörténete, 208–222.)

13. Válságba került-e a jóléti állam a 20. század végén és a 21. század elején?

Tomka: Európa társadalomtörténete, 222–231.

14. A gazdasági kibocsátás és a növekedés folyamata Európában a 20–21. században. A globalizáció

Tomka ea.; Tomka: Európa társadalomtörténete, 233–251.

15. A gazdasági növekedés hosszú távú meghatározói

Tomka ea.; ajánlott: Tomka: Európa társadalomtörténete, 251–256.

16. A munka világa a 20. századi ipari társadalmakban

Tomka: Európa társadalomtörténete, 260–280.

17. Az életszínvonal és a fogyasztás alakulásának fő jellemzői a 20. század során. A fogyasztói társadalom kialakulása. Életminőség a 20. század végén és a 21. század elején

Tomka: Európa társadalomtörténete, 291–320., 327–339.

18. A globalizáció fogalma és általános jellemzői

Tomka ea.; Tomka Béla: Globalizáció: megjelenési formák, szakaszok és determinánsok. *Magyar Tudomány*, 184. évf. (2023) 10. sz. 1223–1234.

19. A globalizáció történeti szakaszai és megjelenési formái

Tomka ea.; Tomka: Globalizáció: megjelenési formák, szakaszok és determinánsok, 1223–1234.

20. A környezettörténet és a természet ember általi felhasználásnak változásai

Tomka ea.

21. A környezeti problémák fő területei a 19-20. században. Környezetvédelem

Tomka ea.

22. Az oktatási rendszerek 20. századi fejlődésének fő útjai Európában

Tomka: Európa társadalomtörténete, 433–455.

23. Vallás és szekularizáció Európában a 20. században

Tomka: Európa társadalomtörténete, 456–474.

24. Társadalmi identitások és értékek Európában a 20. században és azon túl

Tomka: Európa társadalomtörténete, 474–495.

25. A politika és a társadalom viszonyának alapjai

Tomka ea.; Tomka: Európa társadalomtörténete, 341–388.

26. Demokrácia, diktatúra, hibrid rendszerek. A populizmus

Tomka ea.

27. Ellenségképek és politikai erőszak a jelenkori történelemben

Tomka ea.

28. Az európai integráció folyamata és főbb mozgatói

Tomka ea.

29. Az Európai Unió fő intézményei és működése

Tomka ea.